

Slaverne kommer! – træk af Den jyske Slavekrig 1848

Af Søren Manøe

Slaverne kommer, Slaverne kommer, råbte løjtnant Tranberg fra herregården Visselbjerg ved Alslev, da han til hest kom galopperende ind i skolegården ved Alslev Skole en tidlig forårsdag i 1848. Han kunne berette, at oprørerne i Slesvig-Holsten havde lukket fangerne ud af tugthuset i Rendsborg, og at mange sluttede sig til dem.

Nu drog disse banditter op gennem Jylland, hvor de fór hærgende af sted. De røvede og plyndrede, voldtog og slog ihjel for et godt ord. De brændte landsbyer af, gårde og huse, ja selv herregårde stod i lys lue.

Hvem var dog fjenden, der fór så voldsomt frem?

I martsdagene 1848 løb den grufulde efterretning op gennem hele Jylland. Slaverne, som fanger i tugthuse kaldtes, var lukket ud af fængslet i Rendsborg – et antal på omkring 300 mand – ja, der var også rygter om, at fangerne i Glückstadt-fæstningen, hvor der sad 800 fanger, var sluppet ud, og at disse fanger sammen med alskens pak fra Hamborg, arbejdsløse og eventyrere, havde sluttet sig til dem. Marodører kaldtes de. Måske var de tusind mand eller flere.

Degnen Fuglsig i Alslev blev yderst forskrækket og gav øjeblikkelig børnene fri. De skyndte sig rædselsslagne hjemad, ivrigt

Rendsborg-fæstningen. Den åbne plads nederst er Paradepladsen, hvor soldaterne var opmarcherede om morgenen d. 24 marts, og hvor overgivelsen til oprørerne fandt sted. Efter Torben Friis: Slavekrigen i Jylland 1848, side 21.

To spyd og en partisan antagelig udført af smed Ebbe Aleksander i Ounbøl, Thorstrup Sogn. Et af spydene blev anvendt af gårdmand Ivar Carstensen, Ounbøl, da han tillige med mange andre eksercerede under krigsassessor Pedersen på Svenskerheden ved Thorstrup Kirke. Partisanen, der er bredbladet og forsynet med sideknive, kendes som type fra middelalderen. Ebbe Aleksandersen lavede også økser med alenlange skafter, der var fastdøllede på korte træskafter. Museet for Varde By og Omegn, V00407, V02018 og V00408.

spejdende til alle sider efter fjenden. Hjemme på gårdene kom budskabet med børnene. Man var klar over den farlige situation, mærkelige rygter havde svirret. Der måtte gøres noget. Rygtet gik, at alle Jyllands bønder havde ordre til at samles i Holsted for at møde fjenden sydfra. Man samledes i klynger og diskuterede alvoren i meddelelsen. Man kendte sine pligter, enhver måtte værne sin arne.

Penge, sølvtøj, kobber og messingtøj blev gravet ned eller gemt i gårdens brønd, ure og gangklæder blev skjult. Kød og flæsk blev gemt af vejen, så slaverne ikke skulle få del i det, når de kom. På en herregård havde man hele fæsteafgiften liggende i klingende mønt. Herremanden var ikke hjemme, men konen pakkede resolut det hele i en sæk og sænkede formuen ned i gårdens brønd. Da man efter krigen skulle hæve skatten, brast posen, og alle mønterne forblev i brønden. Et sted i Nordjylland havde de lige købt et nyt chatol. Også det blev gravet ned. Intet af værdi skulle overlades til fjenden. Man huskede beretninger fra svenskekrigene, hvor alt af værdi blev frastjålet bønderne. Man måtte tage sine forholdsregler. Fra nabosognene kom melding om, at man måtte mobilisere sig, som sognene bedst kunne. Sognefogeden var den samlende kraft. Han var øvrighedens repræsentant på stedet. Hans ordre var lov. Overalt blev skolerne lukket og børnene sendt hjem.

Det forlød, at slaverne var gået over Ribe Å, over Kongeåen og kunne ventes, hvornår? – om en dag eller to, hvis man var heldig! Dog nationalitetsfølelsen og folkeånden var beredt.

Landet sydede og kogte. Uro havde her-

sket gennem lange tider. Aviserne, som var sjældne gæster, berettede om oprør og uroen, der ulmede. Nu var det ramme alvor. Krigen var brudt ud. Overalt forsamlede bønderne sig og lyttede til efterretningerne om rædslerne og rejsendes beretninger, mens man ængsteligt spejdede efter enhver bevægelse, som kunne antyde, at fjenden var nær.

Hvordan ville de nærmeste dage udvikle sig?

Bekymringer og nervøsitet prægede alle. Alle var oprørte og vurderede på, hvornår fjenden kunne være der. Sindene var anspændte, og nerverne stod på højkant. Et brev fra Ane Christensen i Krarup ved Tistrup lidt nord for Varde, dateret den 30. marts 1848, tegner et billede af den alvorlige situation: *hvad skal vi arme Folk dog stille op, naar disse Flokke af Røvere og Mordere kommer. Nogle snakker om at grave sig ned i Lunden [Kraruplund], men hvad kan det nytte, når de brænder Husene af. Christen har været hos Smeden¹ i Ounbøl for at faa noget til sig selv og andre at væрге for sig med, men han fik ikke Lovning paa noget, da han havde så meget at gøre, at han ikke havde Tid til mere, skønt endda Naboerne hjalp ham med at smede. Vorherre fri os fra den Elende, der er over os.*

Hvad var da baggrunden for den spændte situation?

Avisernes spalter havde været fyldt med beretninger om revolutionen i Frankrig. Den brød ud i Paris den 28. februar 1848, hvor folket væltede regeringen, og kong Louis Philippe måtte flygte ud af landet. Enevælden blev afskaffet, og der skulle væl-

ges medlemmer til en grundlovgivende forsamling. Den anden franske republik var en kendsgerning.

Dette folkelige oprør bredte sig som en steppebrand ud over hele Europa. De undertrykte rejste sig, krævede indflydelse, fri forfatning, retten til arbejde, almindelig valgret, forbedrede sociale forhold, presse- og foreningsfrihed samt frihed for alle samfundsklasser.

Opgøret med enevælden skete nogle steder stille og roligt. Andre steder måtte der regulære krigshandlinger til som i Syditalien, mens gadekampe hærgede i blandt andet Wien og Berlin.

Nationalismen var også slået igennem i hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, der strakte sig fra Kongeåen til Hamborg, så da oprøret nåede til Holsten, var det et oplagt mål, at hertugdømmet skulle indtræde i Det tyske Forbund.

Allerede i 1842 var der i hertugdømmerne udbrudt en sprogstrid, da købmand P. Hiort Lorentzen fra Haderslev som deputeret til stænderforsamlingen i Slesvig den 11. november holdt sin tale på dansk og fastholdt sin ret til at tale dansk, mens hovedsproget i stænderforsamlingerne, retssale og kirker var tysk. Striden blev forelagt kong Christian VIII, der afgjorde tvisten på en noget besynderlig måde: *Den, der ikke kunne tale tysk, måtte tale dansk!*

Fra dansk side havde man ikke erkendt, at sproget er en vigtig indgang, hvis man vil fordanske et område. Ligeledes var man i hertugdømmerne – især i Slesvig – begyndt at flage med Dannebrog for at give udtryk for sit tilhørsforhold. Flagning med Dannebrog havde kongen og staten eneret på, så

den blev forbudt af kongen og først tilladt for alle i 1854.

I 1844 opstod der krav om selvstændighed for hertugdømmerne, og i 1847 havde Christian VIII besluttet at efterkomme kravet om en forfatning, der skulle knytte begge hertugdømmer tættere sammen, men inden dette arbejde kom i gang, døde han den 8. januar 1848.

Uroen ulmede, og hertugdømmerne Holsten og Lauenborg krævede at komme med til Det tyske Forbund med Preussen i spidsen, medens Slesvig ønskede at blive en del af kongeriget Danmark. De nationalliberale politikere i Danmark ønskede også, at Slesvig blev en del af kongeriget, hvorimod tilsvarende politikere i hertugdømmerne ønskede, at Slesvig sammen med Holsten og Lauenborg indgik i Det tyske Forbund, som en selvstændig stat.

Den nye, enevældige konge, Frederik VII var i klemme. Gerne så han Slesvig knyttet tættere til kongeriget, gerne med danske love og friheder overalt, men Holsten ville han ikke slippe eller rettere, kunne han ikke slippe. Han følte sig bundet af den gamle aftale, som kong Christian I havde udformet på et møde i Ribe i 1460, hvor han havde lovet at ville styre de to hertugdømmer *ewig toesamen ungedelt*². Brød han denne aftale, ville han få Europas stormagter i tale. Regeringen havde valgt helstatspolitikken, da Christian VIII i 1842 udnævnte sin fætter prinsen af Nør til statholder og general i hertugdømmerne for at undgå et opgør med den slesvig-holstenske bevægelse – vel videde, at der i hertugdømmerne var oprørsgrupper, som arbejdede for en løsrivelse fra Danmark.

Den 18. marts 1848 besluttede man på stænderforsamlingen i Rendsborg at sende en deputation til den danske konge med krav om en fri forfatning og Slesvigs optagelse i Det tyske Forbund sammen med Holsten og Lauenborg, samt presse- og forsamlingsfrihed.

Rygtet om dette møde nåede København den 20. marts. Samme aften holdt man det berømte møde i Casino-teatret, hvor den liberale fører, juristen Orla Lehmann, holdt en flammende tale for de 3.000 fremmødte og blandt andet talte for et Danmark til Ejderen og folkelig valglov. Mødet resulterede i følgende henvendelse til kongen:

Allernaadigste Konge!

De Raadgivere Deres Majestæt har arvet fra deres Forgængere, er ikke i Besiddelse af Folkets Tillid ligesaa lidt i det egentlige Danmark som i Slesvig og Holsten; de dagligt mere fremtrædende, sørgelige Frugter af deres Regeringssystem har maattet undergrave enhver Tro paa, at de nu skulle besidde Indsigt og Kraft til at frelse Landet. Afgørelsens Time nærmer sig med Kæmpeskridt. Staten vil opløses, dersom Deres Majestæt ikke uopholdeligen omgiver deres Trone med Mænd, som er Opgavens Storhed voksne, og som kunne tilføje Regeringen en energisk Vilje og Nationens Bistand – Mænd der kunne redde Danmarks Ære og grundlægge Landets Frihed. Vi anraaber Deres Majestæt om ikke at drive Nationen til Fortvivlensens Selvhjælp.

Da det var blevet sent, opfordrede krigsminister Tsherning til, at man ventede til næste morgen med at gå til kongen. Næste formiddag gik Københavns kommunalbestyrelse og en større ubevæbnet folkemængde til Christiansborg for at forelægge kongen opfordringen til at afskedige ministeri-

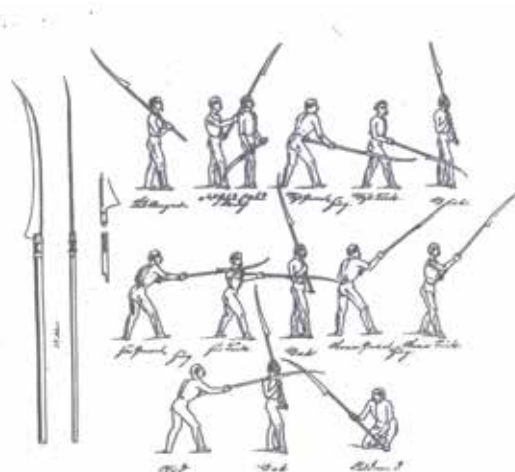
et. Kongen kunne imidlertid meddele, at dette allerede var sket tidligere på formiddagen. Det næste blev nu dagen efter at modtage og forhandle med deputationen fra Rendsborg, hvorfor der hurtigst muligt skulle nedsættes et nyt ministerium. Kongen meddelte, at han nu betragtede sig som Konstitutionel Konge, og det ville være Ministeriet, der kom til at bære Ansvaret for de foretagne Regeringshandling. Enevælden var med et ublodigt slag afskaffet i Danmark.

Næste dag mødte deputationen fra Rendsborg op for at fremlægge sine krav for kongen, som nu, da hans enevælde var afskaffet, kunne henvise til ministeriet. Svaret her var, at Holsten kunne indlemmes i Det tyske Forbund, men ikke Slesvig. Det svar var en udfordring til en militær løsning på den konflikt, der uundgåeligt måtte blive resultatet. Oprøret i hertugdømmerne betød, at en borgerkrig mellem dansk- og tysksindede var en kendsgerning, og at der måtte indkaldes værnepligtige til hæren. 5.000 mand skulle placeres på strækningen mellem Ribe og Kolding, mens 10.000 mand skulle gøre tjeneste omkring København.

Den 24. marts 1848 indtog slesvig-holsterne med prinsens af Nør³ i spidsen Rendsborg-fæstningen, som var landsdelens stærkeste, uden et sværdslag. Oprøret var en realitet – Danmark var kastet ud i en borgerkrig, der kom til at vare flere år.

Forsvaret

Slaverne eller fangerne, der af oprørerne skulle være blevet sluppet løs fra Rendsborg- og Glückstadt-fæstningerne, var uden nogen form for kontrol eller ledelse, og sådanne grupper, der kæmpede på egen

Der ekserceredes med høleen anbragt som stikvåben. Efter pjecen: Foreløbig Anvisning til Stridsleens rette Brug blandt Landbefolkningen saaledes som intelligente Mænd her af mig ere indøvede under Overtilsyn og Vejledning af Hr. Capt. La Cour, Ridder af Dannebrog, Central-Exerceerskolens Forstander samt Directeur for Gymnastikken. 1848.

hånd, omtaltes også som “friskarer”. Som nævnt forlød det, at de var undervejs op i Jylland, og de kunne ventes en af de første dage. Da der ikke var hjælp at hente hos hæren, der var i færd med at opruste til krig mod de slesvig-holstenske oprørere, måtte man mobilisere sig i sognene, som man bedst kunne.

Fra herredskontorerne gik der stafetter ud til sognefogederne om at sammenkalde mandskab, bevæbne dem, eksercere og forsvare landet. Det var en svær opgave for sognefogeden at få alle våbenduelige mænd sammenkaldt, udpeget en leder, der kunne eksercere med den brogede flok, så kampopstilling og brug af våben kunne øves.

Der spejdes efter fjenden. Hans Smith, o. 1894. Skive Kunstmuseum. Efter Torben Friis: Slavekrigen i Jylland 1848, side 120.

Ofte var det skolelæreren, der fik opgaven, hvis ikke en tidligere officer var til at opdrive. Desuden skulle der fremskaffes brugelige våben.

Egnens våbenduelige mænd skulle stille – som regel på kirkepladsen, hvor der skulle øves eksercits. Alle skulle medbringe våben af en eller anden art. Gamle geværer og sabler blev fundet frem, men kunne langt fra dække behovet. Leer og høtyve blev bragt til landsbyens smed, som arbejdede i døgndrift med at fremstille jernsværd, parti-

sanere, spyd, lansespids, økser og lignende, samt slibe knive, tækkenåle og andre redskaber, som bønderne kom med. Det fortælles, at et sted havde skrædderen bundet sit pressejern til en lang stang. *Gud naade den, der kommer mig for nær!*, sagde han, *Jernet vejer sit halve Lispund, og det skal der et godt Hoved til at holde til.* Især høleerne kunne blive meget farlige våben, når smeden fik lebladets placering vandret på et langt skaft, så det kunne bruges som stikvåben.

I "Skrabaldergaden" i Alslev var smeden,

Angrebs- og forsvarstaktik drøftes. Hans Smith, 1893. Randers Kunstmuseum. Efter Torben Friis: Slavekrigen i Jylland 1848, side 46. I horisonten ses brand og røg – fjenden er sikkert i anmarch!

Zacharias Poulsen i fuld gang med at slibe våben som lanser og spyd på godt ½ alens længde med hylster til et træskaft. Han arbejdede døgnet rundt og fik hjælp af sin kone Marie, men alligevel kunne han ikke følge med, og folk måtte rende, alt hvad de kunne, til smeden i Alslev Mølle for at forsøge sig der. Én af de første, der kom til smeden, var pastor Jørgensen. Han havde en gammel rusten sabel, som smeden skulle skærpe for ham. Præsten blev imidlertid ramt af modløshed, så han lukkede sig inde i sit studerekammer og forlangte en vagt til sin beskyttelse. Da også beboer fra Hostrup kom til Alslev-smeden, måtte mange se sig om efter noget andet, de kunne forsvare sig med som forke og grebe, eller de måtte af sted til omegnens smede.

Ventetiden blev fordrevet med klargøring af skydevåben. De gamle muskedonnere fik en grundig afpuddning. Kvinderne bragte forsyninger frem, og kromanden leverede øl

og brændevin. Efter mellemmadderne voksede kamplysten med drammene. Den rette krigsstemning var til stede.

Koner og piger i Alslev havde travlt med at sy tværsække til at bære over skulderen. Desuden skulle de så vidt muligt få fødevarer og værdigenstande gemt af vejen på bedste måde, så slaverne ikke skulle få fat i det, når de kom.

I sognet gik to mand vagt hver nat, for at andre kunne sove trygt. Ikke alle fik ro, idet Hanne Kathrine, som solgte brændevin, hver nat blev banket op af de tapre vægttere, som sad i timevis og drak sig mod til.

Fra Skads er der også efterretninger om, at husmand og smed Hans Jensen Slot havde travlt med at lave og slibe stikvåben. Et oldebarn har endnu i dag et af hans våben, et smedet blad fra en lyngle omdannet til et stikvåben. Fra Orten nær Varde stammer ligeledes et aflangt, primitivt håndsmedet stikvåben – en lanse.

Ribe 1848

A. Domkirken	a. Sønderport	h. Nørreport
B. Slotsbanken	b. Sønderportsgade	i. Graabrødregade
C. Klosteret	c. Stenbogade	k. Skolegade
D. Bispegaarden	d. Torvet	l. Rykind
E. Søjtsamsgaarden	e. Stovgade	m. Grydegade
F. Korsbrødregård	f. Mellemdammen	n. Præstegade
	g. Nederdammen	o. Grønnegade
		q. Skibbroen

— Barrikade + Kanon R Reduit

Aaen tænkes opstemmet ved en Dæmning Nord for Slotsbanken

Ribes forsvar mod fjenden 1848. Efter J.D. Stemann: Ribe i april 1848.

Fjenden ventes ad vejen fra Tønder og Haderslev. Barrikader ses placeret mange steder i byens gader. På Torvet bemærkes redouten "R".

Ikke bare disse nævnte smede havde hænderne fulde. Det gjaldt smede overalt i Jylland, hvor slibestenene snurrede døgnet rundt for at kunne udruste bondehærene. Enhver måtte forsvare og redde sit hjem og sin familie, så godt de kunne mod disse mordere.

Sognefogeden havde sit at se til. Ud over

at skaffe mandskab skulle han sørge for vagthold til døgnets 24 timer. Kirketårnene var fortrinlige udkigsposter for vagterne, da store dele af i hvert fald Midt- og Vestjylland var uden skov, så man kunne orientere sig over meget store områder i dagtimerne.

Der skulle også sørges for, at stedets bavn på bavnehøjen⁴ var udstyret med en tjæretønde, risknipper og en lang stang, hvorpå den blussende tønde kunne løftes højt i vejret, når fjenden var i sigte, så man kunne blusse efter hjælp, samt videregive advarsler til de tilgrænsende sogne.

Vagterne skulle døgnet rundt holde øje med bevægelser i landskabet, udspørge rejsende og ride rundt ved nattetide, så de kunne varsko landsbyens beboere, når og hvis slaverne angreb. I Bække ved Vejen var det Hans Thorsen, der fik til opgave at være ridende nattevagt. Han havde tjent ved Hestfolket og blev nu sendt syd ud af byen som vagt og sikring. Man ventede jo slaverne fra den kant. Af og til i nattens løb red han dog ind i byen og bankede på ruderne, så folk for forskrækkede op. *Ja*, sagde han, *det er ikke fordi der er noget, men I har godt af at vende jer.*

Der blev talt rævehagl og opmålt krudt. Måske måtte en mand af sted til nærmeste købstad efter krudt, hvis der var mere at få, og desuden forsøge at få friske efterretninger om fjenden.

I Alslev eksercerede Per Tulsmark oppe bag kirken det våbenføre mandskab i flere timer hver formiddag efter alle kunstens regler. Ud over eksercits og våbenføring blev der indøvet kampopstilling og -træning. Da man var kampklar, marcherede hele den alslevske bondehær af sted ud mod Alslev

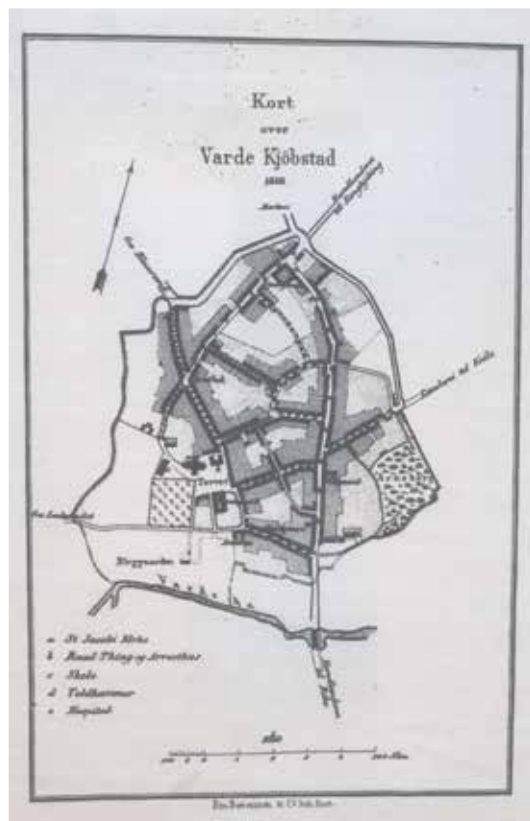
Mølle for dér at møde folkene fra Hostrup og i samlet trop drage mod øst, hvorfra man ventede fjenden. Konerne havde sørget for, at der var madpakker i taskerne, det bedste huset formåede. Øllgaard Daniels bagte pandekager en hel formiddag, og dem gemte hun i Daniels gamle hat, som blev bundet ind i et tørklæde, da det *var saa rart bekvem for ham at have sin Proviant på den Maade.*

Iført søndagstøj og de fleste med støvler på mødte den ene efter den anden om morgenen ved smedjen i Alslev, hvor Poulsen i sidste øjeblik fik sin egen lanse færdig. Da der var mødt en snes stykker, satte de kursen mod Alslev Mølle. Med tværsækken over nakken og den blinkende lanse i hånden drog skaren ud af byen. Alle var på benene. Kvinder og børn jamrede og græd ikke alene for de bortdragende krigere, men – sæt nu slaverne kom fra en anden kant, hvem skulle så forsvare byen, når kun kvinder, børn og oldinge var ene hjemme?

I Thorstrup eksercerede de på Svenskeheden under ledelse af skytten, krigsassessor Pedersen fra herregården Nørholm, så de var klar til at møde slaverne ved Vagtborg mellem Sig og Varde, og i Ølgod eksercerede man ved kirken.

I Seem Sogn tog gårdejer Hans B. Simonson initiativ til en bondebevæbning. I bankerne bag den senere brugsforening i Høm trænede han sine bysbørn, og efter senere overlevering herserede han med ildhu sin sognehær. Et spyd fra denne krig blev for en del år siden fundet på Høm Vestergård, hvor det var stukket op under taget på stuehusets loft.

Også i Starup fik man travlt. Værdisager blev gemt af vejen. Kromanden sendte det

Bykort over Varde 1858. Varde Byhistoriske Arkiv.

Det var på markerne nord for byen, at der blev ekserceret til byens forsvar. Fjenden forventedes at komme sydfra over åen og op gennem Sønderport.

kæreste han ejede, to røde køreheste, ud til kroens fjerneste udmark, Mejlkjær, nordligst i sognet nær skellet til Ansager-Stenderup Sogne. Her havde kroen en fårefold, som skulle beskytte hestene. Kromandens datter på otte år fik lov at ride den ene hest derud. Hjemme ved Starup Kirke eksercerede Jakob Jørgensen. Han var gård-

mand, men havde været korporal i sin soldatertid, hvorfor han mentes at have mest forstand på krigsførelse. Alle våbenføre mænd måtte stille med våben til Starup-borgernes forsvar. Enkelte havde et jagtgevær, ellers var det mest hjemmesmedede håndvåben. Dagene gik, men slaverne så man intet til. Jakob Jørgensen sendte da en ung mand op i kirketårnet for at holde udkig efter fjenden. Opholdet blev nok den unge mand for kedeligt. Efter en tids forløb kom han ned og råbte, at nu havde han set vældige røgskyer i *æ sønden*, så det måtte nok være Åbenrå eller Haderslev, der brændte. Jakob Jørgensen gav da marchordre. Slaverne skulle ikke uhindret komme over sognegrænsen, men heldigvis mødte de dem ikke.

Længere østpå var man også forberedt. Rytet om slaverne nåede til Bække en af de allersidste dage i marts henimod aften. *Først ringede Kirkeklokken i Skrave, derefter i Vejen og Læborg, og det hørtes i Bække, hvor Klokken ogsaa straks blev sat i Gang og kaldte Folk sammen*, fortæller John Kvist. Også her tog man de samme forholdsregler, som kendes fra de andre sogne. Værdigenstande blev skaffet af vejen. I forening med flere andre gravede Niels Johnsen på Anneksgården en kiste med sølvtøj ned i toften syd for kirken. Smedene i Bække og Kragelund var i fuld gang med at smede våben til folkene. Kristoffer Smed på Bække Mark stod i flere nætter og smedede våben, mest sabler og spydspidser, og hans kone hjalp sveddrypende til. Smeden i Asbo "Mormon-Rasmus" havde kun en sten til ambolt, men hans våben blev alligevel gode nok. Jørgen Rask i Kragelund sad hele aftenen og hvæssede sit våben, et mergelspir, på skorstensskødet.

Tidligt næste morgen samledes hæren i Bække by. Der blev taget afsked, og det var ikke så let at drage ud for at vove liv og lemmer. Angsten var ikke mindst hos de tilbageblevne, der også her blev overladt til sig selv, da bondehæren rykkede ud. Sognefogeden Lauge Pedersen på Teglgård følte sig for gammel til at føre Bække-hæren og overlod kommandoen til Niels Johnsen fra Anneksgården – han havde været kyradser – kavalerist og dragon. Han beordrede bondehæren i retning mod Brørup, hvorfra slaverne skulle komme. Af og til standsede hele hæren. Det forekom dem, at de i morgentågen kunne skimte mærkelige skikkelser, som bevægede sig forude over markerne. Slaver traf de dog ikke. Ved Hulvad Bro i Brørup Sogn gjorde man holdt, og da man stadig intet mærkede til slaverne, gik turen hjemad igen. De følgende dage vedblev man dog at holde vagt om natten.

I nabosognet Veerst havde Jens Chr. Kristiansen i Vestergård og Poul Andersen på Hostrupgård fået deres hølær rettet ud, hvorefter de gik om på Moesgård, fortæller John Kvist i "Veerst Sogn". Her mødte de Hans Jensen Paulin med bemærkningen: *No æret hiel ud' mæ vos'*. Paulin havde også uhyggelige følelser. Han ejede et sæt klædestøj, som han sammen med et guldsmykke nedgravede i huggehusets gulv.

Efter en urolig nat samledes alle våbenføre mænd, bevæbnede med allehånde mulige og umulige våben. Hovedstyrken samledes ved smeden, og ledelsen i præstegården hos pastor Wraae, som vist havde overledelsen og gik rundt med en stor håndøks i kjolelommen. Mod alle militære regler stillede han øksen uden for hoveddøren,

Stormklokken er sat i gang. Hans Smith, 1893. Efter Hans Edvard Nørregård Nielsen & Kirsten Klein: Límfjorden – stemmer og steder II, side 172.

når han gik ind til rådslagning. Spændingen var stor, men selv midt i denne bekræftedes de gamle beskyldninger om jyden og hans madpose. Niels Jensen Paulin sagde nemlig i den lange ventetid til sine karle, at nu skulle de følge med hjem og få en ordentlig frokost, for de vidste jo ikke, om de overhovedet fik mere i dette liv. Efter frokosten, der bød på mange dramme for at styrke modet, sagde de til gårdens hjemmeblivende folk: *No æt æt seker, I sier vos mier!*

Mens krigerne ventede i Veerst by, var to mænd sendt af sted til hest til Revsing, hvor de kunne overskue hele egnen omkring Skudborg og Skudstrup, men da de ikke mærkede spor af krig, mord og brand, vendte de beroliget

tilbage. I mellemtiden holdt hovedstyrken stadig til ved smedien, hvor gnistrende slag lød hult og ildevarslende ud over byen, mens smeden omdannede de gamle leer til mordvåben. Omsider kom de to spejdere tilbage og meldte først til præsten senere til mandskabet, at *Dær va'æt nowed*. Hæren drog så hjem efter en lille dags beredskab, og en tid holdtes øvelser hver anden dag på marken nordøst for kirken.

Sogneforstanderskabet for Veerst og Bække indkaldte til et ekstraordinært møde den 4. april. På mødet vedtoges, at *alle Mænd i Kommunen mellem 18 og 50 Aar som ikke er syge eller uduelige, møder ved deres Sognekirke med deres Vaaben hver Søndag Eftermiddag mellem Kl. 3 og 4 for at øve sig i militære Kundskaber.*

De sidste nyheder diskuteres. Hans Smith, 1893. Ribe Kunstmuseum.

Der blev efterfølgende valgt befalingsmænd fra alle dele af sognet, men eksercitsen ved Bække og Veerst Kirker blev kun øvet et par søndage. I Veerst var der 71 og i Bække 88 mand under våben.

I Gjerndrup ved Brørup blev eksercitsen husmand og skolelærer Jens Niensens opgave, idet han tidligere havde været underofficer og kendte til militære øvelser. Han øvede med bondehæren om søndagen ved kirken. Han var for øvrigt fritaget for tjeneste, da skolen her som de fleste andre steder var lukket. Peter Schmidt fremstillede våben, blandt andet fik en mand lavet en sabel på godt to alens længde af en gammel le.

Morten Thomsen, der boede på Frydendal på Eskelund Søndermark lavede også våben, blandt andet satte han håndtag på gamle leblade. På en mark øvede han mændene i våbenbrug. En dag samledes mændene ved Kongeåen øst for Foldingbro for at møde fjenden. På hjemvejen skød en af mændene en bøsse af, da de gik gennem skoven ved Sønderskov. Morten Thomsens kone, Kirsten Marie, kunne høre det hjemme på Frydendal. Hun troede som flere med hende, at det nu for alvor gik løs.

Købstædernes forsvar

I købstæderne, Ribe og Varde, var det bor-

gervæbningerne, der havde ansvaret for byernes forsvar. Væbningen bestod af to korps: Det borgerlige Jægerkorps og Borgerbevæbningen. Det første sattes på felt fod for straks at kunne gå frem, medens det andet mobiliseredes for at danne reserve. I Ribe blev der hurtigt nedsat en kommission med borgmester Stricker i spidsen, desuden deltog garver Kleisdorff, borger C.N. Termanen, landinspektør, løjtnant Siemen, farver Utzon, toldkontrollør Aarøe, adjunkt Adler, købmand Ballin, købmand Giørtz, bogtrykker og redaktør Hyphoff, apoteker v. Støcken, adjunkt Thorup, skomager Greisen, økonom i Dårækisten i Klostret Gottliebsen og flere hæderkronede borgere. Såvel Borgerkorpset som Jægerkorpset blev mobiliseret under chefen, farver Utzons ledelse. Han eksercerede med de våbenduelige mænd uden for byen. Også mænd fra den nærmeste omegn sluttede sig til, så der blev tale om 300 forsvarere af byen og egnen. Man råde- de over 250 geværer.

Ude på Slotsbanken holdt man skydeøvelser med byens salutkanoner. Stenbroen blev revet op, og barrikader rejstes af sværeste planker og bjælker tværs over gaden, støttende sig til husene på hver side og med grav foran. Der blev opført barrikader ved alle byens indfaldsveje. Barrikaden lige inden for Sønderport havde krigsråd Ørum som kommandør. Der var tale om en besætning på 36 mænd og én kanon. Hovedgaden blev spærret af flere barrikader, og foran Rådhuset opførtes en firkantet barrikade, en såkaldt redoute, hvortil der ikke var nogen indgang, men man klatrede over og ind i redouten. Her blev det guldsmed Dyrebye, der havde kommandoen over Jægerkorpset.

Den fjerde barrikade blev anlagt i Stenbogade, mens den femte spændte over Nørreportsgade og dækkede Skibsbroen og Mellemdammen. Seks andre barrikader spredtes i forskellige gader. En af byens kanoner blev opstillet på kirkegården. Den betjentes af tidligere kanonerer, skomagere Lamp og Smergel under kommando af møller P. Nielsen.

Der boede en del tyskere i byen, og de blev taget i ed om ikke at tilslutte sig fjenden, når denne kom. Såfremt fjenden kom om natten, skulle alle beboerne i byen stille lys i vinduerne, og i domkirkeens borgertårn var den store stormklokke bemanded. Der blev givet borgerne tilladelse til at bære sten på loftet til nedkastning over fjenden, og det pålagdes kvinder og børn at holde sig til gårdsiden under massakren. Hos Madam Weiss – Weiss Vinstue – barrikaderede man alle vinduer på første sal ud mod gaden med dyner, så fjendens kugler ikke kunne trænge ind. Mange ældre damer valgte at søge tilflugt hos hende. Andre søgte til byens nordlige del, mens nogle valgte at forlade byen. Hestevogne med flygtende borgere og deres vigtigste ejendele søgte mod Varde og Kolding. Der var også planer om at sætte byen under vand, når fjenden viste sig.

Fjenden lod vente på sig, men da man ikke stolede på borgerbevæbningen i Tønder, besluttede man sig for at drage derned og give dem en lærestreg. Den 2. april kunne man se ikke færre en 27 vogne med bevæbnede Ribe-folk under løjtnant Siemens kommando drage ud af byen i retning mod Løgumkloster, hvor et kompagni regulære dragoner sluttede sig til "Frikorps Ribe". Her besluttede man sig for at arre-

stere amtsforvalter Harbou og læge Roll, som der var noget muggent ved. Derefter gik det over Møgeltønder til Tønder. Oprørte embedsmænd flygtede, mens man tvang magistraten til at udlevere 170 geværer, der blev taget med hjem til Ribe og efterfølgende sendt i sikkerhed på Fanø. Man havde også taget nogle oprørsfaner, der blev brændt uden for Domkirken.

Efter krigen rygtedes det, at Tønder ville tage en frygtelig hævn, hvorfor man sendte apoteker v. Støcken, gæstgiver Greisen og distriktslæge Øgmundsen til Tønder for at bede om forladelse. De blev imidlertid arresteret som gidsler, og man forlangte geværrerne og 100 rigsdaler i løsepenge. Ripenserne accepterede betingelserne. Von Støcken måtte lægge ud af egen lomme, og først to år senere fik han pengene refunderet af Ribe Kommune. I 1852 beordrede regeringen Tønder til at tilbagebetale beløbet til Ribe.

I Varde forsamledes forsvarskomiteen sig den 27. marts på Rådhuset med løjtnant Hummel som den militære sagkyndige. De øvrige var kammerråd, amtsforvalter Hansen, købmand Clausen, købmand Bastrup, kobbersmed Gotfredsen og kunstdrejer Madsen. De skulle se at få et overblik over, hvorledes de kunne forsvare byen. Byen rådede over 37 geværer med bajonetter, hvoraf de fem var brugbare, medens de 32 var mere eller mindre brøstfældige. De sidste blev overladt til klejnsmedene Jens Lassen, Chr. Kiertzner, Ole Nissen og Laust Nissen, der skulle gøre dem skydeklar.

Man besluttede også at indkalde købmændenes beholdninger af krudt og bly for at støbe kugler og fremstille patroner. Desuden

skulle der syes 44 patrontasker, og der skulle anskaffes 150 stykker piker (spyd).

Ved næste møde viste det sig, at købmændene rådede over 227 pund poleret krudt⁵, som nu blev opbevaret på rådhusets loft. Desuden var der 74 pund bly til rådighed. Det blev overladt til kobbersmed Gotfredsen, så han kunne støbe kugler deraf. Komiteen vurderede, at byen rådede over så meget krudt, at man ville tilbyde de omkringliggende landdistrikter, at de mod betaling kunne få noget af det. Samtidigt anmodede de byrådet om at bevilge komiteen 200 rigsdaler til krigsberedskabet, hvilket byrådet gjorde.

Af krudtet blev der solgt seks pund til Øse og Næsbjerg sogne, mens Hostrup, Alslev, Guldager og Bryndum fik i alt 14 pund, Fanø fik fem pund, Ho, Oksby, Ål, Henne-Lønne, Lunde, Nr. Nebel, Kvong, Lydum og Outrup hver fire pund, Ansager og Årre hver to pund, Hodde et pund, Tistrup tre pund, Jerne og Skads hver otte pund og Thorstrup og Horne hver syv pund. Desuden blev der halvdet pund til herredsfogeden i Skads Herred ved sekretær Crone i Varde til eget brug. Bly derimod havde byen ikke noget at undvære af, så det blev sognenes eget problem at få støbt kugler.

På byrådets møde den 30. marts blev der fremlagt en operationsplan, der gik ud på, at byens torv skulle være alarmpladsen. Byens trommeslager trommede forsvarerne sammen, så de kunne forsynes med geværer og spyd samt deles i to afdelinger. Den første blev hovedstyrken og den anden forstærkning, reserven. Der var fremskaffet 60 geværer og 150 spyd samt 6000 patroner. Der skulle nu vælges officerer, underofficerer og gefreider – frivillige til hver af de to afdelin-

ger, samt en overbefalingsmand. Sidstnævnte skulle udarbejde en plan til byens forsvar, ligesom han i forening med komiteen kunne beslutte, om man skulle tage del i angrebsplaner i omegnen. En af byens kirurger skulle følge med første afdeling og yde sårede den fornødne øjeblikkelige hjælp. Mandskabet skulle øves godt i skydning og brug af spydene. En mark ved Nørreport var udpeget som eksercerplads og et område sydvest for byen ved Kærvej skulle være skydeplads. For at man ikke skulle blive taget på sengen, blev der pr. stiftet oprettet kommunikationslinjer Varde-Ribe, Varde-Kolding og Varde-Foldingbro, så man havde kontakt til de veje, hvorfra fjenden kunne komme op i Jylland.

Den 2. april var man klar. Samtlige indkaldte borgere gav møde på Rådhuset og blev udpeget til fire bevæbnede korps, alle med erhverv og navns nævnelse:

- 1 Skarpskytter, et kompagni med maler Mads Poulsen som befalingsmand. Kompagniet bestod hovedsageligt af unge håndværkssvende.
- 2 Musketerer, to kompagnier med Hans Debell som befalingsmand. Disse kompagnier var håndværksmestre.
- 3 Korsspyd-dragere, to kompagnier med skolelærer Petersen som befalingsmand. Disse kompagnier bestod mest af håndværksmestre.
- 4 Spyddragere, fire kompagnier med væver Sandberg som befalingsmand. Disse kompagnier omfattede hovedsageligt embedsmænd, bestillingsmænd og købmænd.

Den samlede styrke omfattede 26 skarpskytter, 37 musketerer, 52 korsspyddragere og

101 pike-spyddragere, i alt 216 mænd med 18 befalingsmænd og gefreider. Desuden skulle Anders Bloch stå i spidsen for musikken som overspillemand, Peder Bloch som horn- og signalblæser og Jens Roager som tambur.

Byen bevogtedes med enkeltposter ved dag og med dobbeltvagter om natten. Der var en post ved den søndre accisebod ved Sønderbro og ved Anders Hattemagers markhus og den sidste post ved Thomas Clausens pakhus.

Der fortælles, at byens folk så til med beundring og forfærdelse, når styrken i sin uensartede sammensætning, beklædning og bevæbning trak op i march fra alarmpladsen på Torvet. Med flyvende faner og klingende spil bevægede de sig gennem gaderne mod manøvreplassen, hvor de fægtede med blanke våben, spyd mod bajonet, i et frygteligt håndgemæng. *Alle med Ønsket om, at de idelige Rygter om Rendsborg-Slavernes Fremtrængen omsider maatte blive til Virkelighed, for at Sindene kunne falde til Ro, efter at Byens Krigere, under et alt overvældende Paarend, havde massakreret, hvad Riberne havde leveret af Pakket.* Såvel i købstæderne og i landsbyerne var man klar til at møde slavehæren.

Rygtet spredes

I alle sogne vogtedes der over enhver bevægelse i landskabet, der iagttoges fra kirketårnet, hvorfra man havde det bedste overblik. Herfra kunne man også varsko landsbyens beboere ved at ringe med kirkeklokkerne, når fjenden var i sigte.

Den 29. marts nåede rygtet til Kolding, og senere sammen dag til Vejle og Horsens. I Horsens blev der udkommanderet styrker

Sablen har tilhørt Kr. Krogsgaard, Agersnap og skulle være fremstillet af smed Laurids Valdemar, Ølgod. Museet for Varde By og Omegn, Ø01385.

til at opkaste skanser, hvorfra fjenden kunne beskydes, og der kom stafetter, som kunne meddele, at der kæmpedes i Vejles gader, hvor kvinder kæmpede heltemodigt med økser og knive, men forgæves. Byen stod i lys lue.

I Vejle hørte man, at et stort slag udkæmpedes ved Kolding, hvorfor man besluttede at komme koldingenserne til undsætning, men da man i sluttet trop var kommet lidt syd for Vejle, forlød det, at Kjeldbæk Skov stod fuld af røvere, og at et angreb på Vejle var nært forestående. Enhver måtte skøtte sit, og den armerede Vejle-hær drog tilbage for at forsvare byens indbyggere.

Også Egtved havde hørt om Kjeldbæk Skov, der stod fyldt med fjender, som agtede at angribe byen. Der blev sendt bud til omkringliggende sogne om at komme til undsætning, og man forskansede sig i byen. Dagen efter kom undsætningen fra Randbøl, da to vogne med bevæbnede mænd kørte ind i Egtved. I Bække kunne man som nævnt høre kirkeklokkerne lyde fra kirkerne mod syd, og det var et tegn på, at slaverne var i anmarch. Overgangene over Kongeåen blev spærret.

Fra Thorstrup meldtes, at man havde gravet penge og sølvtøj ned, og nogle steder havde man sænket det i brønden. Herfra kunne man også se røgen fra den bræn-

dende herregård Endrupholm ved Bramming, desuden var der røgskyer ved Varde og rejsende kunne berette, at det halve af Ribe var brændt af. I Skjern vidste fuldmægtigen på Herredkontoret, at slaverne stod nord for Varde, hvor de plyndrede, og at herregården Nørholm ved Sig stod i lys lue. Der gik stafetter ud fra herredskontoret om vagttjeneste, bavnevagt og vagt ved kirkerne stormklokker, og i Varde gik byens trommeslager og sammenkaldte våbenføre mænd til eksercits.

Meldingerne om slaverne løb hurtigt op gennem Jylland: Den 29. marts var oprørsbudskabet efter Kolding, Vejle og Horsens nået til Århus. Den 30. til Randers, Viborg, Holstebro og Nykøbing Mors. Den 31. til Ålborg og Hjørring. Den 1. april til Brønderslev og Thisted. Alle steder mobiliserede man som i det øvrige Jylland og forberedte sig på et forsvar.

Op gennem Jylland er der overalt et væld af beretninger om forholdsregler mod den truende fare fra "slavernes" i øvrigt voksede hær. Der var også rygter om, at de havde bemægtiget sig både, som de sejlede op langs såvel Vestkysten som Østkysten, hvorfor der også var arrangeret vagter hér.

Silkeborg var brændt af. Ved Viborg stod landsbyer i flammer, og over 20 var myrdet. Ved Skive kom det til blodige træfninger, og

15 km syd for Nibe var der sket myrderier.

Den 2. april kunne man læse i Thisted Avis, at slaverne nu var nået til Limfjorden. I Lemvig var der set mystiske fruentimmere forklædt som mænd, og der var sat vagtposter ud. I samme avis berettedes den 6. april, at 5 á 600 forbrydere myrdede og brændte i omegnen af Holstebro. I Skive sloges man på liv og død.

Den 31. marts, kl. 23.45 sendte byfogeden i Nibe en depeche til stiftamtmand Stemann i Ålborg, som modtog denne den næste morgen. Meddelelsen lød, at slaverne nu stod to mil syd for Viborg, og at han havde sendt ekspresbreve ud til sognefogederne om at holde vagt på veje og i byer både dag og nat. Amtmanden fulgte sagen op, og beordrede herredsfogederne til at mobilisere. Der oprettedes ridende vagter. Særligt landingsstederne langs kysten skulle overvåges.

Efterretninger fra Nibe kunne berette om et forfærdeligt slag, hvor der havde været en rasende kamp i byen, hvor kvinder og børn var blevet skændet, børnene spiddet, og ligene kastet i flammerne eller i fjorden, men også at mange slaver var blevet dræbt. Byens skomager havde overlevet ved at gemme sig i bilæggerovnen. Fra skansebakkerne i Nr. Sundby kunne man se røgen fra den brændende købstad. Fra Nykøbing

Mors var der 2. april efterretninger om, at slaverne var set i Salling, og at der til byen var indkommet en løbeseddel, der lød: *Skive, Slaverne er her! Byen brænder – der kæmpes i Gaderne – kom til hjælp!* I Viborg arbejdede tugthusfangerne på overarbejde. En del af deres indsats på 800 rigsdaler skulle gå til de sårede og faldnes efterladte.

Baron Bretton, der var stiftamtmand i Viborg Amt og stærkt påvirket af den alvorlige situation, lod kundgøre, at der ikke skulle tages fanger i denne krig: *Det er formentlig nødvendigt at ihjælslaa strax, hvad man af den slags Folk antræffer, da Arrester og videre Foranstaltning i lovlige Retning ikke rækker til, og at man her befinder sig i nødværge Tilfælde.* Underskrevet Bretton.

Nordjyderne var dem, der fik bedst tid til at forberede sig. Da fjenden nærmede sig Limfjorden, blev næsten alle både trukket over på fjordens nordsiden, så oprørerne ikke kunne komme over, og færgefarten indstilledes. Kun enkelte både blev tilbage til sene flygtende. Det lykkedes at få over 10.000 mand under våben i Nordjylland, og i hele Jylland var ca. 100.000 mand klar til at møde "slavehæren".

I Hjørring blev en mand sendt op i kirketårnet, og på spørgsmålet om han så noget, svarede han: *Ja, der er Røg nede mod Syd. Straks lød det hen over Torvet: Brønderslev staar i lys Lue,*

Følgeblad til Nr. 40 af Hjørring Avis.

Lørdagen den 1ste April 1848.

Hjørring, den 1ste April 1848.

Foruroligende Efterretning.

Igaar Aftes udbredte sig pludselig en Efterretning, der satte Alle i en panisk Ekstase. En 800 Mand stærk Røverbande, bestaaende af lovløstede Nænbørgere Slaver og kiedede tyvste Bagabønder fulde allerede frygtelig huser i Nørre-Jylland, og Rygtet hebd, at Silleborg og De Landbøyer i Egnen af Viborg være afbrændte af Naradruererne, der havde myrdet for Gode og vare trængte videre Nord paa ad Ribe Kanten til. En Ekspedition, der samtidig indløb fra den vestlige Egn ved Liimfjorden, til en sig her opholdende Godsseier, hidbragte og bekræftede det samme Rygte. Man frygtede, at Banden skulde sætte over Liimfjorden og afslæge et Besøg her, da Alt tyder paa, at den havde valgt sin Route langs ad Jyllands Vestkyst. Det til frivillige Baadenevler netop samlede Mandskab, alle uoppholdelig efter de Baaden, der vare at opdrive, og tilligemed endel andre Indvaanere daandede det sig til en Bøgt, der den hele Nat var postet omkring Egen. Desuden sendtes fra Amtet uoppholdelig Ekspeditioner til alle Sognesogder, at de skulde holde det disponible Mandskab samlet og være beredt paa et muligt Overtag. Rygtet var allerede iler forud; i alle Sogne var man i Bevægelse. Indtrafne Rejsende fra Halsborg bekræftede Sandheden af de ovenansførte Rygter. Alle vare der bævæbenede og beredte paa at modtage eller imødegaae Skaren. Paaflagen over Liimfjorden fra den søndre Side var afspærret og det hebd, at saavidt muligt vare alle Baade forte til denne Side af Fjorden. Da de Rejsende forlode Halsborg Kl. 12, skulde netop en Ekspedition have bragt det Budskab, at Banden nærmede sig og allerede befandt sig i Svendstrup, 1 1/2 Mil fra. Underveis hertil harte de, et Par Timer senere, at der blev skudt bestigt i Halsborg. — Ifølge nedskaaende Opfordring, hvoraf en Rejsende har medbragt os Afkrift, var fra Børglum og Kjør Petred afreist 300 bevæbenede Knætere til Halsborg.

Da en Røverbande af Hævnings-slaver og tyvste Bagabønder har sneget sig ind i Landet og allerede skal plyndre og brænde paa flere Steder, saa armode vi Alle og Enhver i den nordlige Del af Bøndehøst om at stille til Egen Disposition indtil 300 herredne Mand, forsynede med de Baaden, som de kan overkomme for at sætte en Dæmning imod de Udelæggesler, som vort sidste Kædetand er udfat for.

Halsborg i Borgerrædsbetningen, den 30de Marts 1848.

— Delsaa i Brønderøsten havde man igaar hørt de idelige sjerne Stud. — Vi vente her med Langsel paa officielle Efterretninger; thi hvad ovenfor er anført er kommen hertil ad private Veie.

Med Ekspeditioner fra Amtet er idag truffet den Foranstaltning, at foruden de forskellige Bøgtter i alle Sognene, ere Udveilinger concentrerede i Koffen, Brønderøst og Brønderøsten, saavel som her i Egen, hvor et Reservercorps skal være parat til at rykke ud. — I Høens og Dronninglund Herreder er Alt i Baaden. Det samme skal være Tilfældet i Høerbo Herred. — Forhaadentlig er der for Bøndehøstets Vedkommende ingen Fare, thi at komme over Fjorden vil vel neppe være Banden muligt og den Efterretning at den er edefagt vil vel snart naae hertil. Dette ønske vi med en Forbedelse over den nedrige stedvig-høstienske Politii, der ikke har skammet sig ved at anvende saa usympetelige Midler til at udvøe dens saafaldte Hævn.

Efterretninger fra Randers i Egen Avis lyde paa, at i Torsdags er indløben Ekspedition fra Politimesteren i Lynggaard og Hids Herreder, der meddele, at en saadan Bøgt, som den omtalte, var trængt frem til Udam og huserede frygtelig i Eyrting og Brads Herreder.

Beroligende Efterretninger.

Efterat ovenskaaende var erpederet i Bøgttruffet er en Ekspedition vendt tilbage fra Halsborg med den paalidelige Efterretning, at de omtalte foruroligende Rygter havde rigtignok circulareret der og i Høi Grad afskærmet Indvaanerne, men at de i alle Retninger udfendte Ekspeditioner vare vendte tilbage uden at yde ringeste Bekræftelse, saa at det hele vistnok tør antages som overdrøvet om det ikke er blind Alarm.

En senere Ekspedition, der er indtraffen hertil over Bøsthus og Koffen, meddele, at circa 600 af Banden skulde deels være fangne deels nedjuggede ved Randers.

Ifølge disse Efterretninger har Amtet i Eftermiddag udsendt Ordre til at Mandshæverne Sammenkaldelse skal bortfalde, men at der dog i ethvert Sogn der holdes Bøgt og Bud visstidlig affendes videre, saasnart nogen som helst Efterretning indløber.

Her paa Gaderne vrimler af det indfaldte Mandskab, der ildevis er bevæbnet med Høtyve. De blive nu alier alle hjemsendte.

Sagnet om, at der vil ankomme Griffaren fra Grøndserne for at hjælpe Stedvig-høsternes, synes at bekræfte sig. I detmindste opfordrer en Dr. Francois Wille (Redacteur af et hamburgsk Blad) til Organisering af Griffarer i Hamborg og Omegnen, samt til at yde Bidrag til deres Underhold. Han selv tilbyder at drage ind i Høstern med Skatterne og har bidraget 50 Rk. Bro. til dette adelste Niemed.

Da det er at vente, at under Sagnetes nærværende Stilling, Følgangen til og fra Hamborg over Kiel vil blive afbrudt eller vanskeliggjort, saa vil efter Forskydende denne Post fremdeles gaae over Lübeck.

Fjenden er på Trapperne! Til Vaaben, til Vaaben! Hjørring Amtstidende kunne 1. april meddele, at en stafet fra Ålborg netop havde berettet om, at fjenden stod halvanden mil syd for byen, og at der var 300 ryttere på vej mod byen. Og i Ålborg oplevede man, at en rytter sydfra kom jagende ind i byen: *Slaverne kommer, de kommer, de er kun 4 Mil fra Byen*, råbte han og forklarede, at mordbrænderne var nået til Sønderup 15 km fra Nibe. Kort efter meldte en anden rytter, at de stod kun 15 km fra Ålborg. Alle vidste, hvad der forestod.

På Torvet i Ålborg forsamledes man. Her stod den afholdte borgmester Axel Mørch med en bøsse over skulderen, en rytterpistol i bæltet og en sleben køkkenøkse parat til at møde fjenden. Ved sin ene side havde han en tidligere tugthusfange, og på den anden side én, der siden endte i fattighuset. Sidstnævnte var bevæbnet med en brødkniv, der var anbragt i inderlommen, og som blev forevist på forlangende af byens midlertidige kommandant. Han var en brav smedemester, der varetog byens bevæbning og ledelsen af de mange våbenføre mænd, som gjorde sig klar til at møde fjenden. For at skille ven fra fjende var "hæren"s mænd udstyret med et hvidt armbind. Kommandanten havde forinden ladet et skib afgå til Hals for at få tilført nogle af kanoerne fra befæstningen der. Disse skulle være med til at give fjenden en varm velkomst, når og hvis denne nåede frem til byen. Borgmesteren var omgivet af en broget hær, men en hær præget af ildhu og mod, klar til at kæmpe for byen og dens indbyggere. Bag borgmesteren stod den residerende kapellan med et gevær, og skolebestyreren havde en fin pariserkærde. En toldkasserer havde tre søn-

ner med. Da en ven foreholdt ham det ufor-svarlige i at lade alle tre risikere livet på en gang, svarede han: *Jeg er stolt af at kunne sende tre Sønner mod mit Fædrelands Fjender*. Kvinderne havde hørt om slavernes brutale fremfærd over for dette køn, hvilket bevirkede, at mange trak i mandsklæder og forsøgte at skjule sig mellem den mandlige befolkning.

Da Ålborg-hæren var samlet, drog den syd ud af byen, tog opstilling på bakkerne dér og sendte ridende spejdere afsted. Undervejs mødte man byens biskop. Han hørte til de få, som ikke troede på rygtet om slaverne, men hans kapellan råbte til ham: *Deres Højær-værdighed skulle hellere tage en Bøsse paa Nakken og følge med*.

Byens situation var alvorlig, idet den mili-tære garnison var draget af mod grænsen. Ikke for at kæmpe mod slaverne, som hæren ikke var orienteret om ved afrejsen, men for at være med til at nedkæmpe det slesvig-holsten-ske oprør.

Dementi

Den 31. marts kunne Ålborg Stiftstidende komme med den beroligende meddelelse, at fjenden var aldeles tilintetgjort i et stort slag ved Viborg, hvor hele slagmarken flød i blod. Den 1. april begyndte der at indløbe gode meldinger om, at der ikke var undsluppet helt så mange slaver, som først meddelt. Siden fulgte at slaverne var hugget ned for fode syd for Viborg af Randers-dragonerne. Der blev råbt hurraforsejren, og også for Randers-dragonerne.

Dagen efter, søndag den 2. april, var der flere præster, som i kirkebønnen takkede for den vundne sejr og også takkede Randers-dragonerne.

Amtmand Holstens proklamation til amtens beboere af 2. april 1848 blev trykt i lokaliteten dagen efter. Proklamationen blev også udgivet af lokale autoriteters officielle publikum for slaverne i Nordjylland.

Amtmand von Holstens tak til Hjørring Amts beboere for hjælpen mod "fjenden". Hjørring Amtstidende, 3. april 1848.

De næste dage bragte aviserne budskabet om, at det hele var løgn, og også at Randersdragerne slet ikke havde været i kamp med slaverne.

Det hele viste sig at være løse rygter. Der var ikke sluppet een eneste fange ud af fængslet i Rendsborg, hvor der i øvrigt kun sad 88 fanger. Medens "kampene" rasede op gennem Jylland, var de ganske uvidende om, hvad de havde forårsaget, i øvrigt var de i færd med at danne en mådeholdsforening – en afholdsforening.

Bagefter kan vi sagtens smile ad det hele, men for datidens folk var det ramme alvor. Det var rygter alt sammen, men samtidigt bemærker man det mod og sammenhold, der prægede opstanden. Det kom frem i den takkenotits amt-

mand Holsten lod indrykke i Hjørring Avis den 2. april, hvor han takkede for *den Aarvaagighed, Berekvillighed og Hurtighed, hvormed Borgerne havde handlet*. I løbet af 24 timer var det ham muligt at rejse 8-10.000 mand alene i Hjørring Amt.

Til eftertiden er der overladt et hav af beretninger, som alle er præget af fædrelandskærlighed, kærlighed til hjemstavnen, den beskyttende omsorg for kongen, fædrelandet og ens kære. Når der ikke eksisterer oplysninger fra alle sogne, kan det skyldes, at man i hast ikke fik tid at nedskrive ordrer og begivenheder, og bagefter, tjå – så følte man sig vel lidt til grin, og det behøvede jo ikke at komme på tryk.

Krigens ofre, jo – en enkelt omkom. I Øster Nykirkes kirkebog kan man den 29. marts 1848 læse: *Fæster og Husmand Mikkel Jensen, Klovborg på Stougaard Mark hængte sig øjeblikkelig efter at have hørt det falske Rygte om Den tyske Friskares Nærmelse*. Den 5. april blev han begravet.

Synlige minder om denne krig findes på de jyske museer, hvor der opbevares mange af de primitive våben, der blev til overs, da slavekrigen var sluttet. Og de afslører, at vore forfædre havde part i denne sære krig for 150 år siden.

Oprøret i Slesvig-Holsten resulterede i tre-års krigen 1848-50 med det første slag ved Bov den 9. april 1848, hvor slesvigerne led nederlag. Slesvig-holstenerne fik dog hjælp fra de tyske forbundsstyrker, der gav danskerne nederlag ved Slesvig, og senere i de kendte slag ved Isted, Fredericia og Dybbøl, hvorefter der blev truffet våbenhvile, men det er en ganske anden historie.

Den jyske Slavekrig blev den mest mærkelige krig i vort lands historie. Forsvarere var der nok af, men fjenden manglede.

Litteratur

- Andersen, Valdemar: *Foldingbro*. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. Esbjerg 1973, s. 133.
- Bruun, Chr.: *Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi*. København 1892, s. 193-210.
- Bruhn, Verner: Et våben fra slavekrigens tid i *Fra Ribe Amt 1979*, bd. XXI, s. 431-434.
- Dahlsgaard, Marius: *De Morsingboers bedrifter*. 1926.
- Friis, Lønborg: *Den jyske slavekrig*. Århus 1898.
- Friis, Torsten: *Slavekrigen i Jylland 1848*. Odense 1998, s. 12, 16-17, 224.
- Hansen, H.P.: *Fra gamle dage*. København 1961, s. 54-70.
- Hansen, H.P.: *Bonde og Handelsmand*. Ringkøbing 1948, s. 28-29.
- Kristensen, H.K.: *Fra Koldingfjord til Blåvandshuk*. Esbjerg 1947.
- Kromann, Laurids: Slavekrigen i Starup. *Mandelgaven 1980*, s. 14-16.
- Kvist, John: *Bække Sogn*. Kolding 1936, s. 278-281.
- Kvist, John: *Værst Sogn*. Kolding 1958, s. 230-232.
- Mulvad, Søren: *Seem Sogn. Folk og tilskikkelser. Af et grænsesogns historie*. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. Esbjerg 1997, s. 197.
- Nielsen, Hans Edvard Nørregård & Klein, Kirsten: *Limfjorden – stemmer og steder II*. Gyldendal 2012.
- Nourup, H.P.H.: Fra slavekrigens dage i *Fra Ribe Amt 1912*, bd. III, s. 372-377.
- Riemann, Peter: Den jyske slavekrig i *Fortids Veje 1947*, nr. 3, s. 259-276.
- Schmidt, Aug. F.: *Brørup Sogns Historie*. Kolding 1949, s. 311, 339-40.
- Stemann, J.D.: Ribe i april 1848 i *Fra Ribe Amt 1915*, s. 4.
- Øllgaard, Holger: Slavekrigsvåben, *Mark og Montre 1966*, s. 45-48.

Aviser

- Varde Folkeblad*, 21.-25.7.1916.
- Dagbladet Vestkysten*, 24.3.1948.

Utrykte kilder

- Protokol nr. 4590. Oprettet 27. marts 1848 af Varde Byråd i anledningen af byens forsvar, 127 sider. Varde Byhistoriske Arkiv.

Meddelelser

- Gert Ravn, Oksbøl: Vedr. stikvåben i Skads og Orten.

Noter

- 1 Smeden i Ounbøl, Ebbe Alexandersen eller, som han hed i daglig tale, Ebbe Smed virkede også som dyrlæge og "klog mand", ligesom han regnedes for "bibel-stærk".
- 2 "evigt sammen, udelte".
- 3 Prinsen af Nør var svoger til Frederik VII.
- 4 Det var sidste gang, bavnene kom i anvendelse som signalposter i Danmark.
- 5 Krudtkorn, der er bearbejdet i en roterende tønne, eventuelt med grafit som polermiddel. Poleringen beskytter krudtet under transport og værner det mod fugt.

Søren Manøe, født 1934, pens. museumsleder. Solvænget 107, 6870 Ølgod. Har udgivet flere kulturhistoriske bøger, samt hovedsageligt lokalhistoriske artikler i "Mark og Montre" og "Fra Ribe Amt".